

บทวิจารณ์

คำอ้าย: ชีวิตขั้นเพชี่สะท้อนขั้นเพชี่ชีวิต

นรินทร์ พงษ์ไทย¹

ความเพียบพร้อมของชีวิตอำนวยให้มนุษย์ได้สัมผัสความสุขสบายและความพึงพอใจ จนอาจจะทำลายโอกาสของการพัฒนาความแข็งแกร่งทางจิตใจ แต่ความเร้นแค้นขัดสนของชีวิตคนเรา สอนให้เราเรียนรู้คุณค่ามหาศาลของสิ่งที่มี หมายถึง น้ำใจท่ามกลางสถานการณ์ที่บีบคั้น คับขัน ความลำบากจะทำให้มนุษย์เรารู้จักคิด พิจารณาส่งที่ดูเหมือนเล็กน้อยๆ ถึงแม้ไม่มีใครอยากประสบแต่ก็มีคุณค่าอีกด้านหนึ่งคือมากมายไปด้วยคุณค่า ที่จำเป็นจะต้องถนอมรักษาเอาไว้

คำอ้าย เด็กอีสานที่เติบโตขึ้นท่ามกลางความไม่สมบูรณ์ และความเพียบพร้อมทางวัตถุ แต่ทว่าความเติบโตทางด้านจิตใจ และความเป็นมนุษย์ของคำอ้าย ที่ยงค ย์โสธร ได้ถ่ายทอดมาสู่ผู้อ่านข้างมีความงดงาม งอกเงย อย่างละเอียดอ่อนลึกซึ้ง การเติบโตของคำอ้ายเป็นไปตามลำดับขั้นตอน นำติดตาม ทั้งนี้ผู้แต่งมีความสามารถอย่างดีเยี่ยมที่จะชักนำผู้อ่านให้ได้สัมผัส เรียนรู้ การเติบโตของเด็กผู้ชายที่ชื่อ “คำอ้าย” ทุกแง่มุมของชีวิตวัยเยาว์ของคนคนหนึ่ง

ความบกพร่องทางด้านสาธารณสุขโลก และความขาดสิ่งของเด็กคนอื่น (ในพื้นที่ที่เจริญกว่า) มีนั้นไม่ได้ทำให้คำอ้าย เด็กผู้ชาย ตัวเล็ก ผอมเกร็ง หูกาง คนนี้ หดหู่ในโชคชะตา หรือน้อยเนื้อต่ำใจในฐานะ

ของคนแต่อย่างใด คำอ้ายใช้ชีวิตแต่ละวันอยู่กับสิ่งที่ตนมีได้อย่างมีความสุขพอเพียง แม้บางครั้งจะมีความขมขื่นใจอยู่บ้าง แต่นั่นก็ได้ทำให้คำอ้ายเรียกร้องหรือโยยหาอะไรต่อมิอะไรให้มากไปกว่าที่เขาได้รับ คำอ้ายไม่เคยตั้งคำถามพ่อแม่ถึงความสุขสบาย ไม่เคยเรียกร้องขอชีวิตที่ดีกว่า แต่ลึกๆ ในใจของคำอ้าย ก็ยังคงมีความใฝ่ฝันถึงสิ่งที่จะช่วยให้ทุกชีวิตในครอบครัวเขาดีขึ้น ความปรารถนาที่มีผลต่อจิตใจคำอ้ายอย่างมากนั่นก็คือ การที่พ่อใหญ่จะมอบที่นาให้กับพ่อและแม่ของตน ความปรารถนาอันนี้แสดงถึงลักษณะนิสัยของคำอ้ายได้ว่าคำอ้ายเป็นเด็กรอบคอบ รู้จักคิดถึงเรื่องปากท้องของทุกคนในครอบครัว มากกว่าความสุขสบายของตนเองเพียงคนเดียว เป็นเพราะคำอ้ายได้รับรู้มาโดยตลอดว่า อาชีพหลักของพ่อแม่ตนรวมทั้งคนในหมู่บ้าน คือ ทำนา ฉะนั้นคงไม่มีมรดกชิ้นใดที่ครอบครัวคำอ้ายได้รับแล้วจะมีคุณค่าไปมากกว่าผืนนาอันเป็นสัญลักษณ์ของความอยู่รอดและชีวิตที่ดีกว่า

นับตั้งแต่เป็นเด็กเล็ก จนค่อยๆ เติบโตขึ้น คำอ้ายได้นำตัวเองเข้าสู่สิ่งต่างๆ รอบตัว และซึมซับรับเอาทุกสิ่งให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต จวบจนเวลาผ่านไป จากความเป็นส่วนหนึ่งนั้น ก็ได้ขยับขยายกลายเป็นทุกส่วนที่แม้แต่คำอ้ายเองก็ไม่อาจรู้สึกถึงการซึมซับนั้น คำอ้ายไม่ได้เลือก

¹ นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ชั้นปีที่3 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ที่จะรับหรือไม่รับเอาสิ่งใด เพราะตัวเขาเองก็ไม่อาจ ทัดทานหรือปฏิเสธสิ่งที่ธรรมชาติ พ่อแม่ ตลอดจน คนรอบข้างตัวเขาพยายามแต่งเติมให้ชีวิตเขาอยู่ ตลอดแทบจะกล่าวได้เลยว่า ชีวิตของเด็กกำอ้ายมีความ ผูกพัน ผังรากอยู่กับความสัมพันธ์ของ สิ่งแวดล้อม ครอบครัว และคนในหมู่บ้าน โดย ทุกส่วนล้วนแล้วแต่ทำหน้าที่ให้บทเรียนแก่กำอ้าย แยกต่างกันอย่างออกไป

กำอ้ายเป็นลูกคนโตของครอบครัวที่พ่อแม่ ยังคงต้องทำงานหนักเพื่อเลี้ยงดูลูก ครอบครัวของ กำอ้ายมีลูกมากเพราะพ่อแม่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการ คุมกำเนิด อันเป็นธรรมชาติของคนชนบทที่ห่างไกล จากความเจริญในยุคนั้น ถัดจากกำอ้ายยังมีน้องชาย ที่ยังไม่โตพอจะรับผิดชอบตัวเอง และช่วยเหลือการ งานพ่อแม่ได้มากนัก ซ้ำกำอ้ายยังมีน้องเล็ก ๆ อีกคนให้ต้องเป็นภาระดูแลแทนแม่ เมื่อแม่ออกไป ช่วยงานพ่อ ด้วยความที่กำอ้ายเป็นลูกชายคนโตพอ และรู้เพียงสามมากกว่าน้องๆ กำอ้ายจึงต้องแบ่งเบ ภาระทางบ้านไว้เท่าที่กำลังของตัวเองจะมี แม้บาง ครั้งกำอ้ายรู้สึกเหนื่อยหน่าย หรือขี้เกียจและอยาก จะได้สนุกสนานกับการวิ่งเล่นตามประสาเด็กคนอื่น ๆ กำอ้ายก็ไม่เคยเลี้ยงงาน อาจจะมีบ้างที่กำอ้ายได้ เพียงแต่บ่นให้สมหมายและข้อผายน้องเล็กโตเร็ว ๆ เพื่อที่ตนจะได้มีเวลาเที่ยวเล่น ดังที่กำอ้ายแกล้งบ่น ดังๆ ให้แม่ได้ยินว่า “โอ๊ย ขี้คร้านเลี้ยงน้องได้ ปานใด น้อมันจะโต” แต่เมื่อถูกเตือนให้ละอายใจว่าตนไม่ใช่ ลิงค่างที่จะได้ไปวิ่งเล่นตามป่า กำอ้ายก็ทำหน้าที่ ตามที่พ่อและแม่มอบหมายให้ต่อไป

นอกจากการเลี้ยงน้องคนเล็ก ที่ถือเป็นงาน หลักของกำอ้ายในเวลาที่ยังไม่โตพอขณะนี้ ทำให้กำอ้ายยังต้องเคียงบ่าเคียงไหล่พ่อไปทำนา ไถนา และเลี้ยงควายอีกด้วย ตลอดการทำงานทุกอย่าง เหล่านี้ พ่อของกำอ้ายจะไม่สอนกำอ้ายด้วยคำพูด เท่านั้น แต่พ่อจะปล่อยให้กำอ้ายเรียนรู้ ซึมซับ

ด้วยการลงมือปฏิบัติให้เห็นทั้งสิ้น และเมื่อต้อง ประสบพบเจอกับอุปสรรคหรือปัญหา พ่อจะมีวิธีการ ช่วยเหลือคำอ้าย ชนิดที่คำอ้ายจะสามารถจดจำ ไปได้นานแสนนานเลยทีเดียว ดังเช่น ตอนที่พ่อให้ คำอ้ายดูแลควายชื่อหลอย (ควายประจำบ้าน) อย่า ให้ไปกินข้าวของนาคนอื่นได้ แต่เมื่อคำอ้ายละเลย อีหลอยปล่อยให้มันไปกินข้าวทุ่งคนอื่น จนแทบจะ หมดทุ่ง พ่อโกรธคำอ้ายมาก คุดว่ากล่าว และ เขียนตีทั้งคำอ้ายและอีหลอยเสียหลายปี ทั้งๆ ที่ เป็นความผิดครั้งแรกของกำอ้ายพ่อก็ไม่รำมือ แต่แม่ คำอ้ายจะต้องเจ็บปวดทั้งใจและกาย คำอ้ายก็ได้รู้ สำนึกถึงหน้าที่ ความรับผิดชอบที่ต้องมีในฐานะ เป็นลูกชวานาอย่างลึกซึ้งจดจำ

พ่อของกำอ้ายเป็นคนจริงจังกับชีวิตทำ ทุกอย่างตามเหตุและผล มีอารมณ์หนักแน่นมั่นคง และมุ่งมั่นกับการใช้ชีวิตมาก พ่อพยายามต่อสู้ดิ้นรน ทำทุกอย่างเพื่อปากท้องของทุกคนในบ้าน ไม่ว่าจะ เป็นการทำนา หากิน ตลอดจนเดินทางไปต่างถิ่น เพื่อแสวงหาสิ่งดีๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว พ่อเป็นความอบอุ่นใจของทุกคนในบ้าน เมื่อพ่อต้อง จากไปไหนไกลๆ หลายวัน แม่ของกำอ้ายจะรู้สึก ห่วงใจ กำอ้ายและน้องก็คิดถึงพ่อ ตั้งหน้าตั้งตารอ คอยการกลับมา คำอ้ายรู้สึกว่เมื่อภายในบ้านไม่มีพ่อ ความอบอุ่นก็จางหายไปด้วย คำอ้ายคิดว่า ขาดพ่อไป เหมือนขาดผ้าห่มผืนใหญ่ในครอบครัว แม้พ่อออก จะดู และเคร่งเครียดไปบ้าง แต่เมื่อไหร่ที่พ่ออารมณ์ ดีขึ้นมาแล้วเล่านิทานให้ลูกฟัง ก็ทำให้ลูกๆ ติดกัน แฉไม่ยอมห่างพ่อไปไหน

พ่อเคยเป็นทหารมาก่อน นอกจากการ สั่งสมความเป็นลูกอีสานเกี่ยวกับการทำงานและการ หากินให้แก่กำอ้ายแล้ว พ่อยังปลูกฝังความเป็นลูก ผู้ชายที่ต้องมีความอดทนเข้มแข็ง มุมานะให้แก่ กำอ้ายอีกด้วย กำอ้ายจึงเติบโตอย่างเด็กมีความรู้ การรู้งานจนเกินตัวเมื่อเทียบกับเด็กคนอื่นวัยเดียวกัน

นอกจากงานภายในบ้านที่คำอ้ายต้องคอยช่วยเหลือพ่อและแม่แล้ว คำอ้ายยังต้องช่วยงานพ่อใหญ่ และแม่ใหญ่ (ตา ยาย) อีกด้วย แม่ของคำอ้ายจะคอยปลุกฝังให้คำอ้ายมีความกตัญญูรู้คุณพ่อใหญ่แม่ใหญ่ และตอบแทนด้วยการปรนนิบัติช่วยเหลือการงานแม่ใหญ่ทุกอย่าง เท่าที่คำอ้ายจะทำได้ บ่อยครั้งที่คำอ้ายต้องไปเลี้ยงควายให้แม่ใหญ่ และแม่แต่งงานยากๆ อย่างตักน้ำ รดยา แม่ยังกวาดขันให้คำอ้ายไปช่วยแม่ใหญ่ แม่ใหญ่จึงรักใคร่และเอ็นดูคำอ้าย ขณะเดียวกันก็หาทางให้คำอ้ายหลานชายของตนไม่ต้องมาช่วยทำงานให้ออกไปวิ่งเล่นประสาเด็ก

พ่อใหญ่กับแม่ใหญ่ ก่อนข้างจะเป็นคนที่มีความอึดใจ หากเทียบกับคนอื่นในหมู่บ้าน แต่ถึงเป็นคนมีฐานะก็ไม่ใจแล้งใจดำ พ่อใหญ่กับแม่ใหญ่ชอบช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่ตกกระกำลำบาก รวมทั้งจันกับแม่ของจันโดยให้แม่ของจันมาช่วยทำนา และแบ่งข้าวให้กิน เมื่อถึงคราวขัดสน แร่นแค้น ข้าวในหมู่บ้านไม่พอกินขึ้นมา ที่บ้านของพ่อใหญ่แม่ใหญ่จะเป็นอู่ข้าวอู่น้ำที่อุดมสมบูรณ์กว่าทุกบ้าน เพื่อนบ้านที่เดือดร้อนต่างก็มาขอความช่วยเหลือกันมากมาย พ่อใหญ่กับแม่ใหญ่ก็ได้ให้ความช่วยเหลือไปตามกำลัง และแม้ตนเองจะยากลำบากอย่างไร แม่ใหญ่ก็ไม่ลืมที่จะทำบุญทำทาน ถวายอาหารแด่พระสงฆ์อยู่เสมอ ตอนที่ข้าวเหลือน้อยเต็มทีจันแม่ใหญ่ออมข้าวไว้แล้วหนึ่งกลอยกิน แม่ใหญ่ยังคงนึ่งข้าวเพื่อตักบาตรถวายพระ แม่ใหญ่ของคำอ้ายเป็นคนใจบุญสุนทาน มีน้ำใจและจิตใจไม่คับแคบต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

นอกจากแม่จะเคี่ยวเข็ญให้คำอ้ายไปทำงานที่บ้านแม่ใหญ่แล้ว แม่ยังสอนสั่งให้คำอ้ายรู้จักเกรงใจแม่ใหญ่ให้มาก เมื่อครั้งที่คำอ้ายไปกินข้าวที่บ้านแม่ใหญ่ อันน่าจะเป็นเรื่องปกติของคนที่มีศักดิ์เป็นหลาน แต่แม่กลับไม่พอใจ และตำหนิ

การกระทำของคำอ้าย แม่อธิบายให้คำอ้ายเข้าใจว่า ข้าวไม่ใช่ของเรา ที่นาที่ปลูกข้าวก็ไม่ใช่ของบ้านคำอ้าย การที่คำอ้ายถือวิสาสะไปกินข้าวบ้านแม่ใหญ่ แม่กังวลว่าอาจจะมีการว่ากล่าวตามหลังได้ แม่ของคำอ้ายเป็นคนละเอียดอ่อนรอบคอบ แม้อ่อนข้างจะคิดมากเกินไปในบางเรื่อง แต่นั่นก็เป็นผลดีแก่ครอบครัวของคำอ้ายเอง แม่อยากให้คำอ้ายเข้มแข็งและยอมรับ กล้าต่อสู้หรือเผชิญหน้ากับความไม่จริง ยามมีก็คือมี แต่เมื่อถึงยามที่ต้องอดแม่อยากให้คำอ้ายอดทนอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาใครๆ แม่ของคำอ้ายสอนคำอ้าย ตอนที่คำอ้ายไปขอข้าวแม่ใหญ่กินว่า “ต่อไปให้รู้จักอดทน เกิดเป็นคนทุกข์ มันไม่ได้กินอ้อมกินคืออย่างใจทุกมือดอก” คำสั่งสอนของแม่นี้บ่งบอกได้ชัดเจนว่า แม่ของคำอ้ายเป็นคนมีความอดทน กล้าเผชิญหน้ากับความยากลำบากและไม่คิดที่จะพึ่งพาคนอื่น

แม่เป็นคนใจเย็น มีอารมณ์ขันมากกว่าพ่อ ทุกครั้งที่พ่อหงุดหงิดอารมณ์เสีย และลงโทษหรือตำหนิคำอ้ายอย่างรุนแรง แม่จะคอยหยุดอารมณ์ของพ่อหรือช่วยให้พ่อใจเย็นลงได้ ทั้งยังต่อว่า การกระทำของพ่อเพื่อให้พ่อได้ฉุกใจคิดขึ้นได้บ้าง แม้การเลี้ยงดูของพ่อและแม่จะแตกต่างกันทางการแสดงออกตามวิธีการของแต่ละคน แต่ท่านทั้งสองก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ หวังเห็นคำอ้ายเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รู้จักรับผิดชอบตัวเอง และเป็นที่พักพิงของทุกคนในครอบครัวได้ พ่อและแม่ไม่เคยมีปากเสียงกันรุนแรงถึงขั้นลงไม้ลงมือและท่านทั้งสองต่างก็ขยันทำมาหากิน แถมพ่อยังเป็นคนที่ไม่เหลวไหล เหล้าไม่กิน ยาไม่สูบ การพนันถั่วโปก็ไม่เคยใส่ใจ ด้วยเหตุนี้ครอบครัวของคำอ้ายจึงไม่มีปัญหาหนักที่คอยกักร้อนสภาพจิตใจลูกๆ แต่ความแตกต่างทางด้านอุปนิสัยทำให้แม่กับพ่อมีข้อถกเถียงข้อขัดแย้งกันถึงเรื่องต่างๆ บ้าง และโดยมากแล้วก็หนีไม่พ้นเรื่องของปากท้องและความเป็นอยู่ของลูกๆ ความต้องการ

ของพ่อคือ ที่นาผืนใหม่ที่พ่อใหญ่จะแบ่งให้แต่แม่เองที่เป็นลูกแท้ๆ ไม่กล้าแม่แต่จะเอ่ยปากขอ ทำให้พ่อรู้สึกขุ่นเคืองใจอยู่เสมอๆ แต่ไม่ได้แสดงออกมากนัก ด้วยพ่อเกรงใจและเป็นห่วงความรู้สึกของแม่ แม่เองก็รู้ถึงจิตใจความต้องการของพ่อ และแม่ก็อยากได้ที่นาของพ่อใหญ่เช่นกัน แม่ได้แต่หวังและสร้างกำลังใจให้ตัวเองและพ่อว่าหากโชคเข้าข้างคงได้มีหวังมีเงินมากพอซื้อที่นาผืนนั้นมาเป็นสมบัติของครอบครัว โดยไม่คิดจะขอจากพ่อใหญ่เปล่าๆ แสดงถึงความเป็นคนเจียมเนื้อเจียมตน รักศักดิ์ศรี และเกรงใจผู้มีพระคุณอย่างมาก

สำหรับเรื่องอนาคตของคำอ้าย แม่ค่อนข้างจะหวังมากที่จะให้คำอ้ายได้เข้ารับราชการครู อาจจะเพราะแม่เห็นถึงความฉลาด หลักแหลมของลูกชาย จึงคิดว่าคำอายน่าจะมีแววและไปได้ดีทางด้านนี้ แม่ของคำอ้ายค่อนข้างจะนิยมและศรัทธากับอาชีพครู ว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติ สร้างชื่อเสียงให้กับครอบครัวมากกว่าการเป็นชาวนา เลี้ยงควายไถนาอย่างพ่อกับแม่ แม่หวังให้คำอ้ายมีชีวิตที่สุขสบายและเป็นชีวิตที่ดีพร้อมกว่า ไม่ต้องมาสู้ทนกับความลำบากเช่นที่พ่อและแม่เป็นอยู่อย่างทุกวันนี้ ความคิดหวังตั้งใจของแม่เช่นนี้ พ่อไม่ได้ต่อต้านหรือขัดขวางอะไรเลย เพียงแต่พ่อไม่ได้แสดงความเห็นเชิงสนับสนุน พ่อคงยังไม่คิดหวังอะไรที่ยังห่างไกลจากความเป็นจริงนัก พ่อจึงคิดแต่เพียงให้คำอ้ายได้สืบทอดการทำมาหากินอย่างที่พ่อและแม่ได้สร้างสมไว้ให้อย่างดีที่สุดในเวลาที่เหมาะสม

สิ่งที่มีความจำเป็นต่อวิถีชีวิตของคนชนบทชาวอีสานอย่างครอบครัวของคำอ้าย นอกจากที่นาแล้วก็คือ ควายบ้านของคำอ้ายมีควายสองตัวเป็นควายแก่และลูกของมัน ควายแก่ของคำอ้ายชื่อ “หลอย” เป็นควายที่อยู่คู่บ้านคำอ้ายมานานคอยช่วยงานช่วยไถนามาจนมันแก่ลงทุกวัน อีหลอยสอนให้คำอ้ายได้คุ้นชินกับกลิ่นโคลนสาบควาย

มันเป็นควายคู่บ้านที่ตั้งแต่คำอ้ายโตมาก็ได้เจอมัน คำอ้ายจึงรักและผูกพันกับควายหลอย และเห็นคุณค่าของมัน แม่เองก็รักอีหลอยไม่แพ้คำอ้าย ตอนที่มันได้รับบาดเจ็บและล้มป่วยลง แม่สงสารและไม่อาจทนเห็นมันอยู่อย่างทรมาน เมื่อมันล้มตาย แม่ก็ขอร้องให้พ่อฝังธรรมชาติโดยไม่ได้ตัดเนื้อหนังของมันมากินด้วยแม่ทำใจไม่ได้ ขาดหลอยไปแล้วพ่อแม่และคำอ้ายก็เป็นทุกข์ เพราะมันหมายถึงการต้องทำงานหนักมากขึ้น อย่างที่ไม่มีเครื่องทุ่นแรงคอยแบ่งเบาช่วยเหลือดังเดิมอีกแล้ว

ความผูกพันของคำอ้ายกับควายหลอย แสดงวิถีชีวิตของชาวอีสานที่ว่า การดำเนินชีวิตแต่ละวันหรือแม้แต่การทำกิจการงานต่างๆ คนอีสานจำเป็นจะต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากจะเป็นสัตว์แล้ว พวกเขายังฝากชีวิตไว้กับดินฟ้าอากาศใช้ชีวิตตามแต่ฤดูกาลจะเอื้ออำนวยเมื่อถึงหน้าหนาวก็เล่นว่าว คราถึงหน้าฝนก็หาปลาหากิน ประหนึ่งว่าธรรมชาติได้ลิขิตทางเดินชีวิตเอาไว้ให้พวกเขาได้เรียนรู้ และใช้ชีวิตไปตามครรลองของธรรมชาติ

นอกจากธรรมชาติจะมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต แล้วยังเป็นตัวแปรของการทำมาหากินของชาวอีสานอีกด้วย เมื่อใดที่ฝนตก น้ำหลัง ชาวอีสานบ้านคำอ้ายจะขึ้นบานสระบุญใจ ยินดีกันถ้วนหน้า เพราะนั่นคือยามอุดมสมบูรณ์ของผืนน้ำ ที่จะเอื้อต่อผลผลิตของตน แต่บ่อยครั้งที่บ้านของคำอ้ายต้องประสบปัญหาหากับภัยแล้ง สร้างความหดหู่ใจ ความเครียด และความเดือนร้อน สู้ทุกคนในหมู่บ้านที่ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาเหมือนกันๆ บางครอบครัวที่ทนกับพิษความแปรปรวนของธรรมชาติคือ ความแห้งแล้งไม่ไหวก็อพยพย้ายหนีไปยังที่ที่คิดว่าจะทำให้ลืมตาอ้าปากได้มากกว่า อย่างเช่นครอบครัวของสิทธิ์และเชียว เพื่อนของคำอ้ายที่ย้ายออกไปอยู่หมู่บ้านอื่น สำหรับคำอ้ายแล้ว ความรัก

ความผูกพันที่มีต่อบ้านเกิด มีมากกว่าจะให้คำอ้าย ย้ายไปยังที่อื่น คำอ้ายบอกเชียวกับสิทธิ์ว่า “อดอยาก ก็ตาม กูอยากอยู่บ้านแก่นี่ละ มันมันชื่นดี” แสดง ถึงความรู้สึกของคำอ้ายที่ว่า แท้ที่จริง คำอ้ายก็รู้ อยู่ แก่ใจ ว่าการที่อยู่หมู่บ้านนี้จะต้องพบกับความ ทุกข์ยาก ความลำบาก อย่างแน่นอน แต่คำอ้ายก็ รู้ตัวเองดีว่าเขาสามารถมีความสุขอยู่ได้กับสภาพ หรือความลำบากที่ต้องประสบ อย่างไรก็ตาม ความสุข ในใจของคำอ้าย คงจะมีค่ามากกว่าความทุกข์ที่จะ ได้รับมากมายนัก คำอ้ายและครอบครัวของคำอ้าย จึงไม่คิดที่จะไปแสวงหาสิ่งที่ดีกว่าอย่างเช่น ครอบครัวอื่น

เมื่อธรรมชาติมีอิทธิพลต่อคนชนบทชาวอีสาน มาก สิ่งก็ตามมาก็คือ เกิดประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติ ตามความเชื่อที่จะให้เกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ จะเอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิต และการทำมาหากิน ความเชื่อและการปฏิบัติตามความเชื่อนี้ เป็นการสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นความเชื่อ ถิ่นที่มีอิทธิพลต่อจิตใจ ผังรากลึกอยู่ที่ใจชนิดที่ยังไม่ คลายความศรัทธา ไม่มีใครมาลบล้างหรือเปลี่ยนแปลง ความคิดความเชื่อของพวกเขาเหล่านี้ได้ ที่หมู่บ้าน ของคำอ้ายมีความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระยาแถน ด้วยบุญบั้งไฟ ทุกคนล้วนแล้วแต่มีความเชื่ออย่าง สนุกใจว่า หากทำบั้งไฟถวายพระยาแถนไปแล้วจะ ได้น้ำได้ฝน แต่หากไม่ทำบั้งไฟถวายแล้ว พระยา แถนก็จะไม่ประทานให้ฝนตก ความเชื่อของคนใน หมู่บ้านนี้ ทำให้ทุกคนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว รักรักรักใคร่ เข้าใจกันและกัน แน่นเหนียวกว่าความ สัมพันธของคนในสังคมเมือง และยังแสดงให้เห็นว่า ชีวิตของคนชนบท ผูกความหวังไว้กับธรรมชาติ โชคกลาง ความเชื่อเป็นหลักประกอบกับการสู้ทน พินฝ่าด้วยลำแข้งของตนเอง

หมู่บ้านของคำอ้ายเป็นหมู่บ้านเล็กๆ เพียง สี่สิบสี่หลังคาเรือน ความเจริญอย่างหมู่บ้านอื่นก็

ไม่มีแต่อย่างไรก็ยังมีโรงเรียนประจำหมู่บ้านให้คำอ้าย ได้เข้าเรียน เมื่อถึงช่วงเวลาของการศึกษา คำอ้าย เป็นเด็กที่ฉลาดหัวไว เรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้รวดเร็ว คำอ้ายจึงเป็นเด็กที่เรียนดี มีผลการเรียนเป็นที่พอใจ ของแม่มาก แม่เองก็เข้มงวดกวดขันการทำกรบ้าน และอ่านหนังสือของคำอ้ายอยู่เสมอ ทั้งนี้เป็นเพราะ แม่อยากให้คำอ้ายเรียนให้ดีที่สุด เพื่อที่จะได้เป็นครู ตามที่ใจแม่หวังเอาไว้

คำอ้ายมีเพื่อนสนิทที่ร่วมเล่นร่วมเรียนกัน เพียงไม่กี่คน นอกจากเชียว พัน และสิทธิ์ เพื่อนคน สำคัญของคำอ้ายอีกคนก็คือ เพื่อนหญิงที่ชื่อ “จัน” จันเป็นเด็กผู้หญิงรูปร่างผอมเพรียว อายุมากกว่า คำอ้าย สองปี อาศัยอยู่กับแม่ของหล่อนเพียงสองคน โดยความอุปการะของพ่อใหญ่แม่ใหญ่ของคำอ้าย แม่ของคำอ้ายและแม่ของจันมีความสนิทสนม และ ไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ และเหตุนี้เองที่ทำให้จันและ คำอ้ายสนิทสนมกันขึ้นทุกวัน

จันและคำอ้ายได้ร่วมทำอะไรหลายๆ อย่าง ด้วยกัน นอกจากการเล่นสนุกตามประสาเด็กแล้ว การทำงานต่างๆ ของคำอ้ายมักมีจันเป็นผู้ร่วม ด้วยเสมอ แม้จันจะเป็นเด็กผู้หญิง แต่เธอก็มีความ สามารถ เก่ง คล่องตัว ทั้งงานบ้าน และงานหากิน จัน เป็นเด็กที่แกร่ง เด็ดเดี่ยว กล้าหาญ ไม่กลัวใครและ ไม่แสดงความอ่อนแอให้ใครเห็นง่ายๆ คำอ้ายได้ เรียนรู้อะไรหลายๆ อย่างจากจัน บางสิ่งบางอย่างที่ จันทำได้ดีกว่า คำอ้ายก็ยอมรับความสามารถของเธอ และนั่นก็เป็นแรงผลักดันให้คำอ้ายแสดงความ สามารถของตัวเองออกมาได้อย่างเต็มที่มากขึ้น

แม่ของคำอ้ายชื่นชมความเป็นเด็กผู้หญิงที่ เอากรเอางานของจันมาก บ่อยครั้งที่แม่มักตำหนิ ว่ากล่าวคำอ้าย โดยยกจันมาเปรียบเพื่อให้คำอ้ายรู้ ลำบากและตื่นตัวกับการช่วยเหลือการงานมากขึ้น จน คำอ้ายรู้สึกอยู่ในใจว่า “จันหนอนจันทำไมเธอไม่เกิดมา เป็นผู้ชาย หรือเป็นไปได้อีกก็เกิดเป็นพี่สาวของคำอ้าย

เสียเลย ยังจะดีกว่าที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้” แสดงว่าคำอ้ายไม่ค่อยชอบใจเท่าใดนักที่แม่ยกเอาผู้หญิงมาเปรียบกับตนทั้ง ๆ ที่ตัวเองเป็นผู้ชาย

แม้จันจะเป็นเด็กผู้หญิงที่ดูจะเข้มแข็งมากกว่าเด็กผู้หญิงทั่วไป แต่เธอก็มักจะแสดงความอ่อนแอออกมาให้คำอ้ายเห็นเพียงคนเดียว จันต้องการการปกป้องดูแลจากคำอ้าย และคิดว่าคำอ้ายพอจะเป็นที่พึ่งให้แก่เธอได้ จันให้ความไว้วางใจแก่คำอ้ายมากกว่าเพื่อนชายคนอื่น ๆ หรือแทบจะไว้วางใจคำอ้ายเพียงคนเดียวเท่านั้น เป็นเพราะจันและคำอ้ายมีความผูกพันกันเคยกันมาก ดังเช่น เวลาที่ลงเล่นน้ำร่วมกัน จันจะไม่ยอมให้เพื่อนชายคนอื่นแตะต้องตัวเธอ และหากมาแผลงแตะเอา จันก็จะโกรธขุ่นเคืองทันที จันอยากให้คำอ้ายเข้าจับต้องเธอให้อยู่ให้ได้ คำอ้ายเองกลับรู้สึกว่าคุณจันไม่ยอมแตะต้องตัวจันเลยสักนิด บ่อยครั้งที่คำอ้ายถูกเพื่อนบ้านแซวเรื่องเขากับจันทุกครั้งคำอ้ายจะรู้สึกไม่พอใจ อึดอัดใจและรู้สึกว้าวุ่น ตีสีหน้าตอบรับไม่ถูก แม้แต่แม่ของเขากับแม่ของจันยังคอยพูดเป็นทำนองที่เล่นทีจริงเมื่อล้อเลียนคำอ้ายว่า “อ้อจันเป็นหมอลำ บักคำเป็นครู เหมาะสมกันพอดี” จากคำพูดของแม่จันและคำอ้ายแสดงว่าคนชนบทมองเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างหญิงกับชายเป็นเรื่องธรรมดา และค่อนข้างคิดไปล่วงหน้า คำอ้ายไม่เคยเก็บคำพูดล้อเลียนของใคร ๆ มาคิดทบทวนตัวเองเลยว่าตนเองรู้สึกอย่างไรกับจัน ทำให้คำอ้ายไม่อาจรับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงภายในใจของตัวเองที่เป็นไปอย่างเงียบ ๆ ก่อนเป็นก่อนไปตามวันและเวลาที่ผ่านไป

จากแค่เพื่อนร่วมกลุ่มเล่นสนุก คำอ้ายเริ่มรู้สึกลึกซึ้งต่อจันมากขึ้น เมื่อจันห่างหายไปไกลตา คำอ้ายได้แต่รู้สึกเหงาหงอยวังเวงใจ และคิดถึงจัน ความรู้สึกที่เกิดขึ้นมันลึกซึ้งมากกว่าการจากเพื่อนเล่นอย่างธรรมดาทั่วไป คำอ้ายสับสนและตอบตัวเองไม่ได้ในทุกความรู้สึกที่มีต่อเพื่อนหญิงคนนี้

แต่เมื่อลองทบทวนตัวเองดู คำอ้ายก็คิดได้ว่า “มันเป็นความรู้สึกผูกพันอันหยั่งราก และฝังลึกในใจที่ยากจะบอกได้ว่ามันคืออะไรแน่ รู้แต่อยากจะเห็นหน้าเธอ อยากให้เธอมาเป็นเพื่อนและใกล้ชิด” คำอ้ายไม่รู้ว่าสิ่งนั้นคืออะไร เรียกว่าอะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร เพราะตัวเขามีแต่ความคับข้องสับสน และขัดแย้งอยู่ในใจของเขาเอง ระหว่างความจริงที่มันเกิดขึ้นแล้วกับสิ่งที่คำอ้ายยังเคลือบแคลงไม่แน่ใจ และไม่เคยมั่นใจจะเฉลียวใจคิด ความรู้สึกเหล่านี้ที่เกิดขึ้นในใจคำอ้าย เป็นความรู้สึกที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อนยากที่จะเข้าใจและยากจะหาคำอธิบาย

ยิ่งนานวัน ความเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของคำอ้ายยิ่งชัดเจนทางการกระทำมากขึ้น ระยะเวลา ๆ “คำอ้ายอยากแสดงความสามารถอวดเธอ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบต้นสายปลายเหตุ เพียงเห็นใบหน้าคมขำ และดวงตาดำใสคอยมองใจเกิดล้าพองขึ้นมาเฉย ๆ” และบ่อยครั้งที่คำอ้ายแอบมองจันเล่นกับน้อง ๆ ของตนมาจากที่สูงที่จันเองไม่รู้ตัว การอยากแสดงความสามารถอวดจันของคำอ้ายก็เพราะคำอ้ายต้องการให้จันเห็นและยอมรับความสามารถของตนว่าสามารถทำสิ่งที่ผู้ชายคนอื่น ๆ ทำได้ คำอ้ายแอบมองจันก็เพราะสนใจใส่ใจความเป็นไปของจัน อยากรู้ อยากเห็นทุกอย่างที่เป็นการกระทำของจัน เพียงแต่ยังไม่อยากแสดงออกอย่างเปิดเผย คำอ้ายยังไม่อยากให้จันและใคร ๆ รับรู้ เพราะคำอ้ายเองก็ยังไม่หาเหตุผลของปฏิกิริยานี้ไม่ได้

ไม่ใช่เพียงคำอ้ายเท่านั้นที่ถูกบางสิ่งบางอย่างในหัวใจมีอำนาจให้เกิดความว้าวุ่น จันเองก็เช่นเดียวกัน จันอยากใกล้ชิดและอยากจะสนิทสนมกับคำอ้ายให้มากขึ้น ๆ อยากเป็นส่วนหนึ่งของทุก ๆ กิจกรรมที่คำอ้ายทำ และเธอยากได้ความมั่นใจจากคำอ้ายถึงเรื่องของการเจริญเติบโต และรูปร่างของเธอที่เปลี่ยนแปลงไป ตอนไปหาบน้ำด้วยกัน จันพูดกับคำอ้ายว่า “ดูริยังบอกมาซิว่าเหมือน...เหมือน

เอื้อยพร เอื้อยปมัย” เป็นเพราะฉันอยากให้คำอ้าย สังกัดและพิจารณารูปร่างของเธอและยอมรับว่าเธอ เป็นสาวแล้วเช่นเดียวกับเอื้อยคนอื่น ๆ ความรู้สึกที่ เป็นไปที่ฉันต้องการการยอมรับจากคำอ้าย เช่นเดียวกับที่คำอ้ายพยายามแสดงความสามารถโดยการ ทอดแห่ที่ลือกันว่าเป็นกิจกรรมของชายหนุ่มให้ฉันได้ดู

นอกจากฉันจะเข้ามาใกล้ชิดคำอ้ายมากขึ้น เรื่อย ๆ แล้วฉันยังมีคำถามมาถามคำอ้ายชนิดที่คำอ้าย เองต้องพูดไม่ออกบอกไม่ถูก และยิ่งว่าฉันใจมากขึ้น ฉันถามคำอ้ายถึงเรื่องราวของความรักเป็นคำถามที่ ฉันต้องการคำตอบที่ไม่ใช่ความรักของคำอ้ายที่มีต่อ ครอบครัว หรือต่อเพื่อน ๆ คำอ้ายไม่มีคำตอบให้ฉัน การที่ฉันถามคำอ้ายอย่างนี้เป็นเพราะฉันอยากรู้ ความรู้สึกของคำอ้ายที่มีต่อฉันว่าฉันมีความสำคัญ และความพิเศษต่อจิตใจคำอ้ายบ้างหรือไม่

ระหว่างฉันกับคำอ้ายมีสายใยบาง ๆ ของ ความรักความผูกพันค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นเป็นความ ชับซ้อนเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนลึกซึ้ง ผังรากลึกสู่จิตใจ ของทั้งสองตามวันเวลาที่ผ่านไป ความซับซ้อน ของจิตใจคำอ้ายและฉันได้คลี่คลายลงไปตามลำดับ นับจากความเป็นคนรู้จักเป็นเพื่อนบ้าน ผู้การเป็น เพื่อนสนิทและแปรเปลี่ยนไปเป็นคนใกล้ชิดที่มีความ ผูกพันทางจิตใจต่อกันและกัน พัฒนาการของความ รู้สึกระหว่างฉันและคำอ้ายเป็นความอ่อนโยนของ จิตใจที่งดงามเป็นไปตามธรรมชาติ ความชัดเจนทาง ความรู้สึกของคำอ้ายเองทำให้คำอ้ายเริ่มรู้สึกต่อได้ว่า ฉันคือคนพิเศษที่เขานึกถึงและคิดถึงมากกว่า แค่ความเป็นเพื่อนธรรมดาเท่านั้น ยงค์ ยโสธร ได้ถ่ายทอดความประทับใจแห่งช่วงวัยของคำอ้ายได้ สมจริงมีความละเอียดอ่อน ผู้แต่งไม่ได้ละเลย รายละเอียดของความรู้สึกนึกคิดที่เป็นเนื้อแท้ของ ชีวิตมนุษย์ไปเลยแม้แต่น้อย ทำให้ผู้อ่านได้ใกล้ชิด กับตัวละครและเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร อย่างแยบยล

เมื่อคำอ้ายศึกษาถึงระดับหนึ่งแล้ว ครูใหญ่ ของคำอ้ายก็มีความหวังดีต่อคำอ้ายที่จะให้คำอ้าย ได้เรียนต่อ เพราะท่านชื่นชมความเป็นเด็กขยัน และ ฉลาดรอบรู้ของคำอ้าย เป็นธรรมชาติของชาวชนบท อย่างหนึ่งที่ว่า ครูจะมีอิทธิพลต่อการเรียนหนังสือ และ การเรียนต่อของเด็ก หรือกล่าวได้ว่าเป็นปากเป็นเสียง เป็นผู้คิดอ่าน และช่วยเหลือเป็นธุระจัดการให้แก่ศิษย์ เพราะพ่อแม่ของเด็กโดยมากแล้วจะด้อยความรู้ และ ไม่มีความสามารถที่จะหาทางให้ลูกของตนได้เรียน หนังสือ อีกทั้งมีเหตุผลอีกหลาย ๆ ประการที่ทำให้ เด็กชนบทไม่ค่อยได้มีโอกาสเรียนต่อ บางบ้านอยาก ให้ลูกของตนอยู่กับบ้าน เพื่อช่วยงานที่บ้าน บ้างก็ เป็นเพราะที่เรียนอยู่ห่างไกลบ้าน แต่สาเหตุที่คำอ้าย ไม่ได้เรียนต่อตามที่ใจของคำอ้าย แม่พ่อและครูใหญ่ วาดหวังเอาไว้ เป็นเพราะพ่อได้พิจารณาไตร่ตรอง หาเหตุจำเป็นอย่างรอบคอบแล้ว แท้ที่จริงพ่อและแม่ ก็อยากให้คำอ้ายได้เรียนต่อสูง ๆ โดยเฉพาะแม่ที่ตั้ง ความหวังไว้กับคำอ้ายมากกว่าใคร ๆ แต่เพราะทาง บ้านของคำอ้ายยังมีภาระมากมาย หลังจากขายนาเดิม และซื้อนา เมื่อได้รับแบ่งที่นา พ่อก็จะสร้างบ้าน ซื้อควาย ข้าวในยุ้งตอนนี้ก็มีไม่พอกิน คำอ้ายจึงไม่ ได้เรียนต่อ คำอ้ายเองก็รู้ชะตากรรมของตัวเองคืออยู่ คำอ้ายรู้อยู่แก่ใจว่า ปริมาณข้าวในลานของที่บ้านมี ผลต่อการเรียนต่ออย่างแยกไม่ออกเลยทีเดียว

แม้คำอ้ายจะไม่ได้เรียนต่อ คำอ้ายก็ไม่เคย บ่นน้อยใจ หรือเรียกร้องขอสิ่งทีพอกับแม่ไม่ สามารถจัดหาให้ได้ คำอ้ายยอมรับต่อการตัดสินใจ ของพ่อและแม่แต่โดยดี ไม่มีปริปากบ่นทั้ง ๆ ที่จิตใจ ของตัวเองต้องเจ็บลึกปวดร้าวด้วยความผิดหวัง มากก็ตาม

เป็นธรรมเนียมนิยมอย่างหนึ่งของชาวอีสาน ที่หากต้องการให้ลูกของตนได้เรียนต่อชั้นสูง ถ้าพ่อ และแม่ไม่สามารถส่งเสียได้ ก็ให้ลูกชายได้บวชเข้า วัดเพื่อศึกษาทางธรรม พ่อและแม่ของคำอ้ายจึง

ตัดสินใจให้คำอ้ายบวชเรียน แทนการไปเรียนต่อ แม่ทางเลือกที่พ่อและแม่เลือกให้คำอ้ายเป็นทางเลือกที่คำอ้ายไม่ปรารถนา คำอ้ายก็ยังเต็มใจเดินตามทางที่พ่อและแม่ขีดเส้นไว้ให้ การกระทำของพ่อและแม่แสดงถึงความมุ่งหวังตั้งใจ ที่ทำให้คำอ้ายได้ศึกษาหาความรู้อย่างแท้จริง มิฉะนั้นคงตัดสินใจให้คำอ้ายอยู่กับบ้านเลี้ยงน้อง หรือช่วยพ่อแม่ทำนาไปแล้ว

ความลำบากแร้นแค้นของคนชนบท เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตอย่างมาก ทางเลือกอันดีบดบัง เรื่องเรียนต่อของคำอ้ายก็เป็นผลมาจากความยากลำบากทุกซักร้อนของคนในครอบครัวที่มากำหนดให้เส้นทางของคำอ้ายไม่อาจเป็นไปได้ดังใจหวัง เป็นธรรมดาที่ว่าคนจนทรัพย์สินเงินทองจนทางสุขสบาย มักจะจนต่อเส้นทางชีวิตไปด้วย เพราะรอบด้านของชีวิตคนทุกมักถูกกดดัน บีบคั้นไปเสียทุกสิ่งมีดมนไปทุกทาง หรือแม้แต่มีทางออกอยู่บ้างก็เป็นทางออกที่สุดแสนจะตีบตัน และอาจไม่ใช่ทางออกที่ได้ดังใจหวังไว้ อย่างเช่นที่คำอ้ายกำลังประสบ

การบวชเรียนของคำอ้าย ไม่ใช่เพียงเพื่อทำให้คำอ้ายได้ศึกษาหาความรู้เท่านั้น แต่ยังทำให้คำอ้ายเกิดสำนึกของการเติบโตเป็นหนุ่มเต็มตัวขึ้นด้วย คำอ้ายคิดได้ว่า ตนเองกำลังเติบโตเต็มที่ที่จะเข้าสู่ช่วงวัยแห่งชีวิตที่ยิ่งใหญ่ เป็นการเรียนรู้หน้าที่ของลูกผู้ชายอีกอย่างหนึ่งที่แตกต่างออกไปจากที่คำอ้ายเคยได้ทำ ทั้งพ่อและแม่ต่างก็ปลื้มปิติดีใจ ระคนความซาบซึ้งใจที่ได้เห็นชายผ้าเหลืองของคำอ้าย ยงค์ ยโสธร ได้จับบทประพันธ์ “คำอ้าย” ไว้ด้วยฉาก

ที่คำอ้ายอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากับพ่อและแม่ในวันที่คำอ้ายกำลังจะสละจากเพศบรรพชิต ท่ามกลางความยินดีของพ่อแม่เป็นที่สุด ยิ่งตอกย้ำให้ผู้อ่านมองเห็นความสุข สมถะแบบเรียบง่ายที่เกิดขึ้นได้เสมอไม่ว่าสถานการณ์รอบข้างจะเป็นอย่างไร เช่นเดียวกับครอบครัวของคำอ้าย

ความเรียบง่ายของชีวิต เป็นสิ่งที่มีมนุษย์ไม่ได้ประสบพบเจอเหมือนกันทุกคน หากแต่จุดหมายปลายทางของทุกชีวิต ตลอดทางเดินทุกคนต้องการความสุข ความสงบสู่จิตใจกันทั้งนั้น คนบางคนต้องดิ้นรนไขว่คว้าให้ได้มาซึ่งความสุขตามที่ใจมุ่งมาดปรารถนา แต่ก็ยังมีคนจำนวนไม่น้อยที่สามารถจะมีความสุขสงบได้กับทุกสิ่งรอบข้างที่ตัวเองมี และมองเห็นได้ว่าเป็นความพอใจที่พอเพียงสำหรับตน เขาเหล่านั้นใช้ชีวิตอยู่กับสิ่งที่มี คู่กันกับสิ่งที่ขาด เห็นคุณค่าของสิ่งที่เหลือ ไม่คับแค้นกับภาวะที่ไม่เคยเติมเต็ม เข้าใจถึงสิ่งที่ “พอมิ” อย่างรู้สึกรู้ว่า “มีพอ” ความสุขของชีวิตพวกเขาไม่เคยหมดไป และไม่เคยหนีไปไกลจนเกินจะคว้า เช่นเดียวกับวิถีชีวิตของผู้คนชนบทที่ราบสูง บ้านวังเดือนห้าที่ถูกบอกเล่าความเป็นไป โดยยงค์ ยโสธร ผู้ประพันธ์ที่ถ่ายทอดเรื่องราวผู้อ่านได้ชวนขบคิด ชวนติดตาม มากมายไปด้วยภาพชีวิตอันหลากหลายที่เปี่ยมด้วยแก่นแท้และสะท้อนคุณค่าของความเป็นมนุษย์ “คำอ้าย” จึงเปรียบเป็นประตูบานหนึ่งที่เปิดกว้าง เพื่อต้อนรับผู้อ่านทุกคนให้ได้เข้ามาสัมผัสและเรียนรู้ โลกของวิถีชีวิตคนชนบทแถบภาคอีสานที่เป็นโลกสะท้อนของความจริง ไม่ใช่เพียงโลกจินตนาการแห่งนิยาย

บรรณานุกรม

ยงค์ ยโสธร. 2536. คำอ้าย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : มิ่งมิตร.